

Kazys Bradūnas

EILĖRAŠČIAI

ANT PILIAKALNIO

Mes tauta tik ramių žemdirbių,
O kur barsčiusi kaulus šventus,
Kiek išklausiusi žodžių grubių,
Gindama panemunių krantus!

Čia piliakalniu slenka žemyn
Akmenėlis sunkus pamažu,
Ir jaučiu, skęsta mano širdin
Gyvo kraujo lašu.

Skęsta dirvon, kur grūdas išaugo,
Į tą rasą sidabro žiedų,
Į kalnelį, mane kur pašauks
Stebuklingąją naktį vardu.

Kur pašauks, kaip šimtus žemdirbių...
Epopėjos jų knygoj nerast,
Neatskirti, nors metais stebiu,
Kur čia žemė, miškai, kur aš pats.

DUONA

Jaunas mėnuo... ramu...
Tiktai pulsą girdi.
Prie ugniakuro valgoma duona.
Duonos nemarumu
Tu tikėti imi,
Įsikniaubus į liepsną raudoną.

Tokią naktį giliai
Pašvęsti pasėliai
Venų vingiuose brinko ir dygo.
Niekados, niekados
Nepamiršiu maldos,
Grūdo runom širdy iškaltos.

ĮKAPĖS

Šaltoj mėnesienos ugnį
Žėruoja įkapių lobis:
Sunkios vario apyrankės,
Pasidabruotos kamanos.

Kodėl mes drauge negulėjom
Pilkapių smėly,
Po akmenų vainikais,
Po skroblo vėsa.

Šaltoj mėnesienos ugnį
Dabar neramios akys
Gęsta, žvaigždėm užpiltos,
Blizga Sietynas
Kaip sidabrinės kamanos,
Kaip sidabrinės kamanos...

IR NEBIJOK

Pilnos pakalnės vėlių,
O liūnai vaiduoklių,
Piktos ir geros laumės
Baigia verpimą...
Įpūsk ugnelę
Ir nebijok –
Ugnelė šventa.

Pilnos padangės žvaigždžių,
Kaip žemė ašarų.
Balti ir juodi paukščiai
Tarp jų keliauja...
Pakurk ugnelę
Ir nebijok –
Ugnelė šventa.

Pilnos viršūnės aušros,
O slėniai tamsybių.
Gyvųjų ir mirusių angelai
Atkelia kalno vartus...
Užkask ugnelę
Ir nebijok –
Ugnelė šventa.

KAIP MAN DABAR

Iš begalinių girių,
Nepereitų palių
Bado išginti
Ėjom ieškoti
Žydinčios daubos,
Sidabrinio rugių,
Auksinio kviečių lauko.

Ir numynėme kelią,
Aiškų kaip mėnuo.
Pagal jį lėkė pulkai balandžių,
Baltų, moliūgų ir deimantujų.

Balandžiai sutūpė liepynuose.
Ir mes,
Prieš atidarydami avilius,
Visi drauge pasimeldėm,
O mirdami kalbėjom:
Išneškite sėklas, kad nenustotų daigumo,
Stuobrinę midaus įdėkite į grabą
Ir pasikvieskite į pirtį, į puotą ir į šermenis.

Kaip man dabar sugrįžti
Į tą pačią mirtį
Prie žydinčios daubos,
Prie sidabrinio rugių,
Auksinio kviečių lauko?..

KRAUJU KRIKŠTYTI

Mano genties
Pirmajam pilkapy guli
Visi jauni,
Visi gražūs,
Su rūtom prie kepurių,
Susižiedavę su mirtimi.

Kas juos paguldė?
Kam juos užklojo
Ten,
Kur sauso šaltinio dugne
Plyšta žemės širdis...

Imk ir laikyki
Balto kaulo žvakidę –
Nekvėpuok... Neužpūski
Mėlyno lino liepsnos...

Dabar
Mano tautos
Paskutiniam pilkapy brinksta
Legendos grūdas,
Sėkla dainos,
Ir krauju krikštyti
Tampa vėl gyvybe.

MILŽINKAPIAI

Mes dantimis įsikandę laikomės Tėvų Žemės.
Laiškas iš tėvynės 1947 metais

Mano kaulai nubalo kaip sniegas,
Mano žirgas prie šono ramus,
Mano vardo neatmena niekas
Mediniuose šiaurės kaimuos.

Bėga žmonės, ieškodami pelno.
Aš be lobių genties vienturys,
Tiktai varputį laikančiam delne
Suka lizdą laukų vyturys.

Čia velėna perkošta sūrumo –
Ji negenda,
Spindi kaip kristalas.
Čia renkasi vėlės prie stalo
Į pokylį šventą –
Tai prakaitas tėvų.

Šitie akmens persunkti spalvų –
Jos neblunka,
Jos ryškėja, dega
Vėliavom likiminių kovų –
Tai brolių kraujas.

Šitie klodai plaujami šaltinių –
Jie nesenka,

Niekad neužšąla.
Jų vandeniui vėlės prie stalo
Šlakstosi, baigdamos apeigas –
Tai motinų ašaros.

Ant kalnelio galvą pasidėjus,
Išsis balto milžino dvasia,
Klauso – ošia požeminiai vėjai
Smilkstančių pušynų šaknyse.

O po skruostu, jaučia, ima kaisti
Aukuro nevėstantis akmuo.
Ir kaip vakaro liepsnojanti pašvaistė
Sužėruoja ažuolo liemu.

Išgirstu ir aš pro gūdžią tylą,
Kaip suploja kunigas delnais – – –
Ir gulėjęs milžinas pakyla
Ir krivūlę nuneša kalnais.

Baigiant sėją – vyrų sueiga;
Jų kalba kapota ir šiurpi.
Ir krauju rasojanti rugių daga,
Į kurią prisiekdamas klaupi,
O nežinomas, neatžymėtas
Nei garbe, nei auksu, nei daina –
Bet kaip medis tavo siluetas
Šlama vėsą degančia diena
Kritusių už laisvę akyse.

Dirvonuose žagrės rūdija
Ir girios garuoja krauju –
Krinta byra ant jų
Našlaičių ašaros grynos.
Jose skęsta kalnai,
Jos užlieja duobes ten smėlynuos
Sklidinai sklidinai.
Kai kapams vidurnaktį lenkiesi,
Apsigobus gedulo skara,
Mano žeme, man tu vaidiniesi
Burtininke dieviška, gera,

Kalbančia prisikėlimo žodį
Kapinynų vidury slaptai...
Ir pro tavo veido liūdną grožį

Plaukia sunkūs Nemuno krantai.

Žėruoja rubinu žvaigždynas
Anta milžinkapių naujų,
Šaknis piliakalnio maitinas
Šiltu kovotojų krauju.

Jis renkas ten į vario urną –
Lyg lobį degantį matai.
Ir godžiai godžiai pilna burna
Jį geria kalno pamatai.

Ir atžalas iš kelmo leidžia
Šventi sausieji ažuolai,
Ir klūpo prieš aušrinę žvaigždę
Maldos ekstazėje šilai.

Mano kaulai dūlėdami dega –
Siurbias kančios žarijom giliai.
Mano žirgo nasruos klaikiai žlega
Žalvario brizgilai.

Mano balno suklopsi kilpos –
Tamprų lanką tempiu.
Mano kerštas, po žemėm netilpęs,
Veržiasi šaltupiu.

Rūkstantį laužą iškėlęs,
Kalnas ateina.
Girdžiu prašvilpiančią strėlę,
Vėjas neša pagonišką dainą.

Pajuda girios iš vietos
Ir paupiu ošdamos brenda.
Skersai padangės žvaigždėtos
Varnas krankdamas skrenda.

Miško brolių veidai žemėti
Pro velėną į pilnatį žiūri –
Plienas, paguldęs jų būrį,
Krūtinėse ima trupėti...

Į tą kraštą aš kryžium puolu.
Molį gniaužia įkaitę nagai –
O, kaip dunda raitelių šuoliai!

O, kaip žvengia žirgai!..

MIŠKO BROLIŲ KAPAI

Jų kapų papėdėje laukinės
Uogos sirpsta ašarų lašais –
Tik pridėki pirštą prie tėvynės,
Kad pajustum, kiek jos daug, o tau mažai.

Tik priglauski širdį prie jos ilgesio,
Išplėstų akių nedenk ranka,
Kad apaktum nuo to grumsto spindesio,
Sutrupėjusio po kadugio šaka,

Kad ir vėl stebuklu praregėtum,
Vos palietęs jų akių duobes...
Štai – skaičiuok mirties delne kaulėtam
Tūkstančio vardų amžinybes.

NAMAI

Tūkstantmetį
Gyvą medį
Paguldau ant pamatų –

Angis
Atgis
Duobės dugne
Balta ugnia
Ir drabužiais
Gražiais
Pagiružiais
Pareis
Vėlelė klajūnelė.

NEBAIGTOJI ODĖ ŽALČIUI

Tavo kūnu dieviškai lanksčiu
Brangakmeniu žybčioja žvynai.
Tu, kursai ties protėvių slenkščiu

Įnamiu tiek amžių gyvenai,

Kurs Čiurlionio drobėje žalsvoj
Virš pasaulio rutulio skrendi,
Kol galva saulėleidžio liepsnoj
Prie pat aukuro pakyla išdidi...

Žilvine, valdove gilumų,
Su šviesia gyvybės karūna,
Tavo žvilgsnio paslaptینگumu
Perverta nutyla man daina...

München, 1948 01 29

PAGONIŲ UGNIS

Ją radom gruzdant prie Veliuonos
Ugnis, kaip žmogus, alkana –
Jai davėme ruginės duonos,
Jai duonos buvo negana.

Tada užkūrėm ją Pilėnuos
Ir šokom patys į liepsnas.
Dar ir dabar tos pilkos plėnys
Užkrinta motinų kasas,

Kada sūnus, pajutęs ugnį,
Atūžiančią jauna dvasia,
Į žygių metasi bedugnę
Ir dingsta liepsnose.

PĖDOS ARIMUOS

Aš, pravertęs dobilienos plutą,
Tūkstančius pėdų po ja randu,
Kiekvienoj vagoj senolių būta,
Neišplovė jų nei laikas, nei vanduo.

Ir tėvai jom eidami neklydo,
Nepaklydo tarpe džiaugsmo ir kančių.
O dabar ir aš savąsias pėdas,
Ainių kelrodį, velėna užverčiu.

PRIE ŽEMĖS

Mes tauta tik ramių žemdirbių,
O kur barsčiusi kaulus šventus,
Kiek išklausiusi žodžių grubių.
Gindama panemunių krantus!

Ten piliakalniu slenka žemyn
Akmenėlis sunkus pamažu,
Ir jaučiu – skęsta mano širdin
Gyvo kraujo lašu.

Skęsta dirvon, kur grūdas išaugs,
Į tą rasą sidabro žiedų,
Į kalnelį, mane kur pašauks
Stebuklingąją naktį vardu.

Kur pašauks, kaip šimtus žemdirbių...
Epopėjos jų knygų nerast,
Neatskirti, nors metais stebiu,
Kur ten žemė, miškai, kur aš pats.

PROTĖVIO MALDA

Žemynėle-motinėle rūpestinga,
Sušukuok javų lygiuosius laukelius
Motinėle-Žemynėlė rinko rinko
Saulės klėty aukso grūdelius.

Rinko, sėjo, laistė ir augino,
Žėlė želmens rugio kaip rūta,
Žemynėlė-motinėlė žino,
Kokia mūsų duona, kaip šventa.

Nuo vėjelio varpos lingu lingu,
Plaukia plaukia saulės upeliu,
Motinėle-Žemynėle rūpestinga,
Sušukuok javų lygiuosius laukelius.

München, 1948 02 26

SAULĖS APEIGA

Tu jnešei man saulelę
Pro durų aprūkusią staktą –
Dabar vos atminti galiu,
Kai pabeldei akmenėliu
Mano lopšin –
O aplinkui kaip sapnas, kurio netekai,
Jau budo Romintos miškai.

Padėjai tada man saulelę
Lyg perkeistą duoną ant stalo –
Ir drobė išbalo.
Paskui prasidėjo ilga
Gyvenimo apeiga,
Kurioje kaip kodylo grūdai
Kvėpėjo Romintos žiedai.

Kur tu dabar, saulele,
Užpūsta, išnešta, užkasta?
Ar paliesiu ten žemę kakta
Klausdamas, ar galiu
Pasibelsti akmenėliu
Tavo karstan
Tenai, kur vėlai vakare
Šlama Romintos giria.

SKALBĖJOS

Kadais prie jauno
Ir amžino šaltinio
Vasaros vakarą
Velėdavo laumės.
Susėsdavom priešpiliuos
Pasiklausyti,
Kaip gražiausios dainos,
Vandenų teliūškavimo.

Paskui jau seserys
Ištiesė upėje
Daugianytį rietimą.
Sustodavo mėnuo ir žvaigždės
Šiaurės padangėje

Ir prieš drobių baltumą
Nublanko.

Dabar ten tik motina
Skalbia, skalbia ir skalbia
Kultuve klevo
Sūrų nuo ašarų vandenį,
Nužudytų sūnų
Kruvinus marškinius...

Ir nei laumės,
Nei drobių audėjos
Neateina talkon.

SVETIMOJI DUONA

Man svetimą duoną valgant,
Kąsnį baisia nuryti sunku,
Kai aš ją, kaip šventąją algą,
Ne iš žemės – iš rankų imu.

Ir akyse vis vakaro vaizdas –
Saulė leidžias... sodyba... kerčia...
Krosnies dūmai dar palube sklaidos,
Kvepia duona, šilta ir šviežia...

O dabar, man svetimą valgant,
Kąsnį baisia nuryti sunku,
Kai aš jį, kaip šventąją algą,
Ne iš žemės – iš rankų imu.

Furthof bei Hohenberg, 1944 10 07

TIKTAI PER PAUKŠČIO SKRYDĮ

Ten mūsų tėviškės tiktai per paukščio skrydį,
Tie patys debesys ir ta pati tarmė.
Aš tik seku didžiulę tavo brydę,
Ieškodamas, kur viso to versmė.

Kur pabaiga, kuri visus išbarsto,
Kaip smiltis prie neperžengtos varčios.

Aš ateinu prie užmuštojo Pričkaus karsto
Ir būro lūpomis meldžiuos...

Ne. Aš nesimeldžiu – aš melstis negaliu,
Aš tik atsiklaupiu ir kaip žemė tyliu...

Klausydamas pavasario skambėjimo
Ir svaigdamas nuo vasaros žolynų kvapo,
Aš ieškau Donelaičio kapo –
Jis turi būti čia – o rasti negaliu,
Todėl atsiklaupiu ir kaip žemė tyliu...

Ir kai jau vėju atūžia ruduo,
Kada pusnynuos ima stūgauti vilkai,
Kai po žole ir mano palaikai,
Aš jį randu, jau nesusietą
Nei su laiku, nei su erdve,
Ne užkastą Tolminkiemų poetą,
O žemę, gimdančią save.

TOLMINKIEMIO VAKARO ATODŪSIS

Jau lapai sugulė – viršūnės nori miego.
Antra diena jas daužė vėtrų spragilai.
Dabar vėl žvaigždės debesų briaunom
atbėgo
Kaip švytintys sidabro vabalai,

Kurių nesurenka čiulbėdama lakštingala,
Kurių ranka nubraukti negali –
Laiminga tik ir nelaiminga,
Širdie poeto, ko tyli,

Klausydama, kaip kalnan kopia rūkas,
Netilpdamas upelio daubose,
Kaip virptelia pabudęs vyturiukas
Ir medžiai atsidūsta sapnuose.

VASARA

Pilna krykštavimų aido
Virpi, alsuoji, degi –

Mėnuo ir saulužė braido
Sieloj, kaip upėj, nuogi.

Aš nenoriu nenoriu ištirpti,
Pavirsti smėly dėme –
Aš vežu, kaip nuotaką, mirtį
Vasaros vežime.

Aš pridėdu degančią kaktą
Prie karsto lentos
Ir girdžiu dundantį taktą
Širdies visai kitos.

Kieno mintys skverbias, kaip šaknys,
Į grumsto gemalą juodą?..
Atsiveria akys,
Valia pasiduoda...

O, kaip visa man aišku –
Būtis ir mirtis nebaugi...
Mėnuo ir saulužė vaikšto
Upėj, kaip sieloj, nuogi.

VIENUMOJ

Pro langus nieko – tik miškai, miškai
Ligi Dunojaus ir ligi Alpių pietuose.
Žaliuoja lygumos ir baltuoja kalnai.
Kaip nepabosta tau vienų vienai
Tu mano vieniša, ramybės ieškanti dvasia.

Samanių avilį, lizdelį vyturių
Ir jauno daržo daigą ir gėles,
Tai džiaugsmą didelį dienų dienom turiu,
Akimirkas prasmingas ir gilias.

Pro langus nieko – tik miškai, miškai
Ligi Dunojaus ir ligi Alpių pietuose.
Žaliuoja lygumos ir baltuoja kalnai.
O ar norėtumei čia likti amžinai
Tu, mano vieniša, ramybės ieškanti dvasia?

APEIGOS PILKAPY

Žirgų ir žmonių kapinyne,
Prie pat vėlių vartų,
Paduok man pieno puodynę,
Kad mirtis neišgertų,

Kad visiems lašas būtų,
Kad gyvata nesopėtų.
Žalia šakelė rūtų.
Karti šaknis mėtų.

Sudaužau ašaruvę,
Šaltiny skalauju puodynę –
Keliasi žygyje žuvę,
Žvengia žirgai kapinyne.

KRIKŠTASUOLĖ

Pirmoji čia dygo žolė.
Augo giria.
Paskui atklydo laukai,
Atbėgo rugiai,
Ir stebuklas pavirto duona.

Buvo namai.
Stovėjo stalias.
Paskutiniai atėjo
Knyga ir kryžius
Į krikštasuolės kertę.

Jeigu esi
Dievo sūnus,
Dabar viską atpirk.

LIETUVIŠKASIS EMAUS

Skaudžiai pamuštos jau kojos,
Ir kelionėje praalkai,
Vakarop saulelė gula –
Pasilik pas mus.

Tėvas raugia rūgštų pieną,
Motė kepa šviežią duoną,
Ašai slėgiu saldų sūrį –
Pasilik pas mus.

Ir padėk rankas ant stalo,
Kad matytų ir aklieji,
Stalo lentos tegu kalba:
Pasilik pas mus.

Pasilik pas mus...

Kazys Bradūnas, *Sutelktinė*, D. 2, Vilnius: Aidai, 2011.

RAŠTŲ I DALIS

PĖDOS ARIMUOS

Artojo ciklas

PRIE ŠALTINIO

Jau gęsta paryčio nuolankus mėnesiena,
Šviesėjančiam danguj jau skamba vyturiai,
Kai aš nusirengiu ties tyru šaltiniu,
Į srovę blizgančią einu –
Tegu pavirsta raumenys į plieną.

Tegu vanduo šaltais purslais nutyška
Galingom rankom ir karšta kakta,
Tegu į mano kraują teka ryžtas –
Šventoji darbo diena, būk sveika!..

PIRMOJI VAGA

Giliai paleidau žemėn sunkų plūgą,
Migla į slėnio gilumą nuslūgo,
Mane kalnely saulė tuoj aplies.
Ir šildys akmenį, ir šildys juodą grumstą,
Ir mano sielą, kasdienybės drumstą,
Pakels kaip tyrą rasą nuo žolės.

Pakels į darbo sapną šviesų, lengvą,
Kur valandos greitais balandžiais skrenda,
Kur kraujas rytmečio vėsoj užkais.
Giliai paleidau žemėn sunkų plūgą,
Migla į slėnio gilumą, nuslūgo,
O saulė teka tolimais miškais.

PRAKAITO LAŠAS

Jau pirmasai prakaito lašas
Nubėgo man veidu ramiu.
Toks didelis laukas, lašelis toks mažas,
O skęsta lig žemės gelmių.

Su jom susijungiau. Svaigina man kraują
Šventoji gelmių paslaptis –
Tas prakaito lašas, ta juodžemio sauja
Ar lauko, ar mano dalis?..

KAITRA

Nei pavėsio, nei vandens... Laukų platybė
Ir vidudienio alpinanti ugnis.
Kyla dūmai iš aptingusių sodybų,
Ir nutyla paskutinis vyturys.

Ko nutilote? Ko klausote? Kam smilksta
Žemė, tartum aukuras gražus? –
Aš, kaip tavo kunigas, jin pilstau
Savo prakaito liepsnojančius lašus.

APYPIETĖ

Tik valandėlę atsikvėpsiu
Ūksmingam sodo nuošaly –
Užklok mane gaiviu pavėsiu,
Sena, plačioji obelie.

Ir tu šakom, tarytum rankom

Senelių, apglėbei mane,
Ir man jų žodžiai paukščiais renkas
Tavųjų lapų ošime.

Ir vedasi sapnų pasaulin
Į kūdikio dienų šalis,
Kol vėl į veidą krinta saulė –
Ugningasai darbų šauklis.

SODYBOS

Ant kalno užėjęs regiu –
Tamsus debesys danguj kybo.
Banguojančioj jūroj rugių
Kaip laiveliai sodybos.

Greit užgrius ten audros sūkuriai,
O matau jas taip tvirtas, ramias –
Kiekvienos išmesti inkarai
Į pat žemės gelmes.

DARBO BANGOSE

Noragai nardo vagose,
Ir vyzdžiai plečiasi akių –
Galingo darbo bangose
Galingu milžinu plaukiu.

Man rodosi, kad žemę visą,
Tvirtai paėmęs ant pečių,
Į krantą tolimą, į šviesų,
Kaip naštą šventąją, nešu.

Noragai nardo vagose,
Ir vyzdžiai plečiasi akių –
Galingo darbo bangose
Aš paslaptį žmogaus regiu.

PRIE PABAIGOS

Lyg bangos ežerėly plaukia
Vaga vis prie vagos, vis prie vagos.
O kaulai, raumenys ir kraujas šaukia:
Prie pabaigos, prie pabaigos!

Dar vieną, antrą... Paskutinė
Jau netoli... Jau tuoj gana.
Ir plūgą užgula krūtinė,
Ir spaudžia delną rankena.

Lyg bangos ežerėly plaukia
Vaga vis prie vagos, vis prie vagos.
O kaulai, raumenys ir kraujas šaukia:
Prie pabaigos, prie pabaigos!

POILSIS

Jau vakaras. Padange upė kraujo
Nutvino ligi ryto pakraščių,
Kur plukdo nebematomoji sauja
Pulkus liepsnojančių žvaigždžių.

Guliu žolėj pabaigęs arti lauką...
Apsunkę sąnariai ir siela taip tingi.
Pajudinu tik akmeninę ranką
Ir tik žiūriu, kaip gaisro upė senka,
Kaip ten užplūsta ją naktis.

O po manim kažkur giliai giliai
Siūbuoja žemė vėl naujų jėgų tvane,
Ir laužia užtvankas pakilę tvenkiniai
Ir plaukia plaukia greitai į mane.

Jaučiu, kaip žemė vėl mane atranda,
Užliedama gaivinančia banga –
Lengvėja sąnariai, dvasia pabunda,
Į dangų keliasi ranka...

VIDURNAKTĮ

Vidurnaktį žemės alsavimą,
Kaip šalto šaltinio dvelkimą,
Aš karšta kakta pajutau.
Užmigti daugiau nebegalima –
Rugių mėnesienoj plaukimą
Pro atdarą langą matau.

Kažin kur tik tolimas balsas...
Kažin kur tik miško ošimas...
Kažin kur pakvipo lanka...
Ir siela virpėdama klausos.
Kažin kas ją plazdančią ima –
Geroji Ranka.

VAKARO MALDOJ

Kai vakaro maldoj prašau kasdienės duonos,
Užlieja sielą man javų laukai.
Rodos, einu alsuojančiais dirvonais,
Po kojų sklaidosi pavasario rūkai.

Atleiski, Viešpatie, kad šitą pilką taką,
Kad žemę taip svaiginančiai myliu,
Ir kad širdis, Tau šitiek tepasakius,
Pavirto vėl arimų grumsteliu.

BALANDŽIAI

Ten balandžiai tavęs nebijojo,
Tūpė ramūs tyliai ant peties.
O aš tik dabar sužinojau
Šitą paslaptį tavo širdies.

Sužinojau, ko jie nusigando
Ir išnyko mėlynėj dangaus –
Tu turėjai sielą balandžio,
O aš – tik žmogaus.

PAKELIUI

Mus, kaip žolę, likimas išrovė,
Tiktai šaknys paliko tenai,
Kur prie upių piliakalniai stovi,
Kur sugrįžt aklas kelią žinai –
Po vargų amžinybės keliais
Ten klajūnui ramybė ateis...

LAUKAI ŠAUKIA

Čia nei dieną, nei naktį nėra
Mano sielai ieškotos ramybės,
Kai ten protėvių žemė gera
Apsnigta be daigų, be gyvybės.

Neapsėti laukai mane šaukia,
Ir visur aš jų balsą girdžiu...
Geriau būtų man šaknys išaugę –
Būčiau likęs juose nors medžiu.

PROTĖVIŲ DAUSOS

Ten sėdite aukštam vėlių suolely
Su ažuolo vainikais ant galvų,
Kur amžino pavasario šakelės
Pašlaitėm dangišku kalvų
Po jūsų kojomis žaliuoja.

Kur ganosi kovų žirgai baltieji,
Laukiniai, nesuvaldomi, laisvi,
Ten saulė motina tarp jūsų rankų skrieja
Ir debesys balti balti...

IŠTROŠKUS

Duok man šalto šulinio vandens
Iš tamsios senolių priemenės –
Bus tvankioj kelionėje lengviau.
Ir ąsotį sklidiną griebiau...

O nutiško į rankas, į saujas
Ašaros ir kraujas.

APEIGINĖ

*Frumenta ceterosque fructus
quam pro solita Germanorum
intertia laborant.*

Publius Comelius Tacitus

Kur tu rinkai, Žemyna,
Žemynėle, rugelius?
– Ten saulelės klėtelėj,
Ten talpiojoj žemelėj.

Žalio slėnio vieškelius apstoję,
Ant kalvų seni malūnai budi
Ir dusliai dundėdami alsuoja
Vakaro padangių ugnį.

O saldus, baltasai žemės kraujas
Teką jų ir mano širdimi.
Podirvio upeliai kojas plauja,
Prirakintas amžių grandimi.

Ir baugu to ilgesio bekraščio,
Tos liepsnos, kurioj ir aš degu,
Kaip skeveldra mano gimto krašto,
Skambanti užgautu noragu.

Kaip tu sėjai, Žemyna,
Žemynėle, rugelius?
– Burtų žodį tardama,
Aplink save berdama.

Basos brydės brenda per sėjimą,
Geria grūdus dirva.
Aš grįžau į senolių tikėjimą,
Ir mano galva
Guli ant motinos kelių...
Tai ramybė rudens
Klauso šaltinių čiurlenimo,
Ir vėsą vandens
Dvelkia į veidą laukai.

Kaip daiginai, Žemyna,
Žemynėle, rugelius?
– Burtų žodį tardama,
Gilią Gają kvėpdama.

Paskutiniai lapai smilksta
Nuo saulytės, nuo šalnos.
Saulė spindulėlį pilsto
Kūdikio delnuos.

Gūdžiai šiugžda sausas kietis,
Stagarai gėlių.
Tiktai tu, mažyti, stiebkis
Rugio daigeliu.

Kaip tu šildei, Žemyna,
Žemynėle, rugelius?
– Burtų žodį tardama,
Pusnimi užklodama.

Kalėdų sniegas tyliai krinta
Į lango balzganos stiklus.
Bet žvaigždės danguje sušvinta
Ir lieja šviesą į akus

Vyzdžius užakusių šaltinių...
Ir atsimerkia jie staiga –
Ten ant grindų kietų, plūktinių
Vėl kalba poterius nuoga
Ir verkia mano kūdikystė.

Kaip auginai, Žemyna,
Žemynėle, rugelius?
– Burtų žodį tardama,
Rankele pakeldama.

Palietė lūpomis vėjas
Pumpurus medžių akus,
Paukščių sparnai suskambėjo
Į mėlyno skliauto stiklus.

Saulė išėjo nuoga,
Ir žemė atako –
Ir tavo krūtinės danga

Plyšta kaip žydinčios šakos.

Kaip nokinai, Žemyna,
Žemynėle, rugelius?
– Burtų žodį tardama,
Žarija žėruodama.

Guli kalvos tvankiam tingume,
Dega naktys be lašo rasos,
Aš meldžiuosi mėnulio tarme,
Aš grimstu į bedugnę šviesos

Nesutemstančio vasaros laiko,
Kur nėra valandų,
Kur įkaitę stiebai neišlaiko
Brandumo grūdų.

Kaip nupjovei, Žemyna,
Žemynėle, rugelius?
– Burtų žodį tardama,
Grįžtele apglėbdama.

Atbėga aušra – saulės kūdikis –
Naktis napavys, nepagaus.
Rugeli, budinkis budinkis,
Atsižiūrėki dangaus.

Sustingo jau vasaros ūgis –
Žvangantį dalgį plaku.
Rugeli, skubinkis budinkis,
Atsižiūrėki laukų.

Kaip tu kūlei, Žemyna,
Žemynėle, rugelius? –
Burtų žodį tardama,
Nekaltai nuplakdama.

Mano gentį grūdina smūgiai –
Skamba skydas, apkaltas variu –
Aš jos buitį kaip upę geriu.
Po milžinkapių augančiais kūgiais
Gula kartos,
Kad vaikų vaikai
Gimtų grūdo gajumo.

Kur supylei, Žemyna,
Žemynėle, rugelius?
– Į saulelės klėtelę,
Į tą talpią žemelę.

Gruzda krosny kvepianti pluta –
Aš remiuos į skobnį vakarienės.
Aš tikiu, jog žemė nekalta,
Kad taip visos mūsų darbo dienos
Baigiasi be galo paprastai,

Kad liepsnos ir juodalksnio misterija,
Kerčią raudonai nušviesdama,
Ir mane, kaip duonos raugą, perėjo
Vėstančia prieš naktį šiluma...

Viskas baigėsi be galo paprastai...

VITRAŽAS

Tykiai tykiai
Nemunėlis teka –
Ne taip tykiai
Kaip motulė verkia.
Liaudies daina

Tebūna mano siela stiklas
Liepsnojančių spalvų Velykų saulėje,
Tebūna mano sąnariai švininiai,
Įrėminą virtražą.

Tu būki Meisteris
Garsiųjų Gardino dirbtuvių,
Kuris užtikrintai ir neskubėdamas
Stiklą tirpina.

Molio krantas kvepia rūgščia duona
Ir svaigina kraujo aitrumu,
Ir pavasario diena pro miglą ploną
Geležinio darbo sunkumu
Gula sūrią, prakaituotą žemę.

Mano motina mane ten gimdė,
Nemunan įsmeigusi vyzdžius.

Apkabinus griūvančius kryžius,
Šaukia ji, kaip Eglė, baltą vilnį.
Ir didžiulė upė artipilnė
Liejasi dundėdama širdin.

Kai atokaitoje sprogo sausas medis
Ir žolė pernykštė ant kapų,
Aš, duobėn juodas akis įbedęs,
Paėmiau skambėjimą varpų
Iš menkų, šaltų Jonuko rankų,
Kad grabely būtų dar tyliau – – –

Tik nekaskite, nekaskite giliau –
Sudaužysite grumstu kristalo dangų,
Paskutinį mažo brolio žaislą.

Molio krantas kvepia rūgščia duona
Ir svaigina kraujo aitrumu.
Vasaros diena tvanki, geltona
Geležinio darbo sunkumu
Gula sūrią, prakaituotą žemę.

Mano motina laukų platybėj alpo,
Nei pavėsio, nei vandens nerasdama,
Begalinių horizontų talpą
Dvasioje nebeapimdama,
Kietą plutą trupindama verkė.

Nesigailiu spalvų –
Jos varva sunkios, tirštos,
Kad būtų medis ant kalvų,
Kaip juodas velnio pirštas,
Į sąžinę smingąs.

Nesigailiu erdvės –
Aš ją ugnia užtvindau.
Ir spraga medžiai be žievės...
Bet vakarop atvės,
Ir drobė nenudžius – – –
Ir aš tą kalvą, tuos medžius,
Jie mano rankom išauginti,
Nespėsiu pasiimti.

Molio krantas kvepia rūgščia duona
Ir svaigina kraujo aitrumu.

Rudenio diena drėgna, raudona
Geležinio darbo sunkumu
Gula sūrią, prakaituotą žemę.

Mano motina linus ten rovē.
(Dar liniena žliugsi įmerkta)
Mano motina prieš vėjo drumstą srovę
Brenda, ir skarelė jos balta
Tartum paukštis išlekiantis plazda.

Ir gluosnio iskorijęs kelmas,
Ir kryžkelė galulaukių kalnely.
Kelionėje pavargęs atsisėdu.
Padangėm sklando tolin gandras
Ir nuorudenio saulė vėsta,
Byrėdama į šiaurės ežerus.

Nuo paupio bažnytkaimių varpai
Viršūnėm girių plaukia.
Ateina laikas maldai
Už duoną, darbą, poilsį ir saulę,
Kuri iš lengvo vėsta,
Byrėdama į šiaurės ežerus.

Molio krantas kvepia rūgščia duona
Ir svaigina kraujo aitrumu.
Advento diena lyg sniegas kluoną
Geležinio darbo sunkumu
Gula sūrią, prakaituotą žemę.

Mano motina dabar ten miega,
Užsiklojus juodžemio klodus.
Juodžemis besotis ir godus
Siurbias mano motinos širdin,
Tvinsta lėtas ir bekraštis tvanas.

Tebūna mano siela stiklas
Viduržiemio spalvos prieš balzganą mėnulį.
Tebūna mano sąnariai lediniai
Žvarbiam atodreky.

Tu būki Meisteris
Šaltųjų Gardino dirbtuvių,
Kuris, atpūsdamas rankas,
Stiklą sudaužo.

GRĮŽTANTI SAULĖ

UGNIS

Ledynai traukiasi į šiaurę,
Sukilėlė ugnis
Morenose dega.

Akmenio kirviai,
Formų širdies,
Žalčio apyrankės
Ir saulių sagos
Guli Sandoros Skrynioje.

Veda ugnis mano kiltį
Į Pažadėtą Žemę,
Į Pirmapradį Žygį.

Ledynai traukiasi...

VANDUO

Pagarbintas vanduo šaltinių,
Pagarbintas giliųjų šulinių,
Pavasario upių
Galingo potvynio
Ir vasaros brastų.
Palaimintas lietus...

Girdo vanduo mano bandas,
Tekėdamas į vakarus...

Nuprauski pirmgimį,
Nuplauki nuodėmes,
Velionį numazgok,
Tekėdamas, nuplaukdamas į vakarus.

GIRIOS

Plečiasi, plečiasi girios,
Raunamos audrų,
Skaldomos žaibo,

Troškinamos gaisrų.
Plečiasi, plečiasi girios –
Bekraštė žaluma.

Aš neturiu dievų
Ir neskobiu stabų –
Aš meldžiuosi kaip drebulės,
Giedu kaip ėgliai.
Dengia giria mano apeigą
Nuo negerų akių,
Nuo mėnulio delčios.

MEDŽIOKLĖ

Bėga briedis traku,
Skamba lanko styga –
Kaip strėlė, kaip strėlė lekia briedis...
Tik staiga – – –

Nenorėjau tavo kraujo,
Nenuimsiu pilko kailio,
Man tik reikia, man tik reikia
Tavo gyvasties gelmių,
Kad gyvenčiau vėl iš naujo
Ir kad asmens mano peilio
Būtų be aukos dėmių.

SENOLIŲ IŠKELIAVIMAS

Ažuolo slenkstį
Plaka Nemuno bangos,
Atiduodama sūnui
Pūsterio šiluma.

Vėsioji srovė
Keičia kryptį vario laivų.
Stovėdami prie stiebų,
Senoliai išplaukia.

Laimingos, laimingos kelionės,
Ligi pasimatymo...

ADORATIO RUSTICA

Ten keliai maldininkų numinti,
Spindi katedrų bokštai toli.
O aš Viešpaties mažąją mintį
Atradau pamirštam nuošaly.

Gal ji buvo tik lauko lelijos?
Gal Komunijai sėti kviečiai?
Bet į sielą malone nulijo
Sidabriniai sėjos rytmečiai.

SIDABRA

Siūdi liūdi liudilėle
Tatato tatato
Tai rugiai gražiai žydėjo
Sidabro

Nešam sese seserėle
Tatato tatato
Mes motulei pusrytėlius
Sidabro

Žvilgso rasos anta baro
Tatato tatato
Lauke kalne anta baro
Sidabro

Atapučia šaltas vėjas
Tatato tatato
Ataneša debesėlj
Sidabro

Kūkal rožė ratilio
Tatato tatato
Kas rugeliais vaikščiojo
Sidabro

Šalto vėjo debesėlis
Tatato tatato
Tai rugeliais vaikščiojo
Sidabro

PARTIZANŲ BALADĖ

Tik suplojo rankomis tėvas,
Ir atbėgo gražūs žirgai.
– Ko neėdat žalios žolės,
Ko negeriat marių vandens?

Ir stovi žirgai,
Nė galvų nepakelia.
– Kaip mumis būti žalia žolė,
Kaip mumis gerti marių vandenai
Nuo ąžuolo eina kraujo laštakis
Į miško gilumą.

Tik suplojo rankomis motina,
Ir atplaukė baltos gulbės,
– Ko nelesat aukso grūdų,
Ko negeriat sidabro vandens?

Ir plukau gulbės,
Galvų nepakeldamos.
– Kaip mumis lesti aukso grūdai,
Kaip mumis gerti sidabro vanduo
Per ežerą eina kraujo laštakis
Į miško gilumą.

Ir pravirko sesuo balsu
Ir išėjo brolių ieškoti
Kruvinu laštakiu
Į miško gilumą.

IŠTIKIMYBĖ

Mano gentis, kaip šuo,
Urzgia gulėdama
Ant namų slenksčio,
Kad svetimas neįeity
Ir neišeity.

Mano tauta,
Lyg peršautas šuo,
Unkščia laižydama
Kruviną Nemuno krantą.

Ir mano ilgesys
Paskutiniąją dieną
Nubėgs ir atsiguls, kaip šuo,
Prie tuščių namų slenksčio.

ŠVILPYNĖ

Švilpia švilpynė šile,
Seniai pamesta,
Seniai užmiršta.
O gal ir ne ta?
Ne. Švilpia švilpynė šile,
Ties negilia
Upeliuko brasta
Piemens pamesta.

Vidurnakčių sapne
Ji švilpia, ji šaukia mane.
Ir aš einu
Takais piemenų,
Užžėlusiais žole,
Kur brasta negilia
Braidu medžiai šakoti, –
Bėgu jos balso ieškoti.

Tik ją surandu
Jau virstančią girių aidu.
Ir drebančiais pirštais liečiu,
Ir šlančiom lūpom pučiu...

Ar tu girdi mane
Vidurnakčio sapne
Grojantį švilpyne?..

PRIE STEBUKLINGO MEDŽIO

Visi čia esame iš grumsto ir iš dvasios,
Visų vienoda pabaigos dalia,
Bet aš renku dar tavo pabertąsias
Lietuviškojo žodžio uogeles,

Prinokusias ant stebuklingo medžio

Nulaužytų, nuplėšytų šakų,
Aš net girdžiu žvangėjimą retežių,
Jaučiu net kirvį prie šaknų,

Matau, kaip ūgiai jau ledu apšąla –
Kada saulelė vėl atkopardama pašvies?
Argi nebūtume iš grumsto, dvasios ir metalo,
Kurio dar nesulydė nieks?

Ir klausimas po klausimo didėja –
Vos bepasiekiu, vos nešu,
Iškeldamas, kaip vėliavą prieš vėją,
Kas mirtina, bet amžinai gražu.

PASILENK

Mano didis, mano meilės Dieve,
Neatsuki veido man baugaus,
Nenuplėški kaip nuo medžio žievę
Amžinybę nuo manęs – žmogaus.

Kaip aš būsiu, kaip toks baisiai nuogas
Veriančioj visatos akyje –
Pasilenk, nuskink lyg įsaulėje uogą,
Kad sutirpčiau Tavo burnoje.

DONELAITIS LOŠIA KORTOMIS SU MIRTIMI

Kai šiaurėn paršvilpė kregždės,
Atvėrei tu langą į saulę
Ir kortas padalinai
Tarp savęs ir mirties.

O, kaip tau sekėsi
Vasaros popiečiais,
Kada javų brandumu
Mirčiai kortas sumaišei.

Bet slapta jai ruduo
Žemėtu pirštu
Pradengė juodąjį tūzą...
Dieve, dabar pamačiau –

Tavo rankos ėmė drebėti...

Ir jau šaltis žiemos
Užėmė žadą,
Kai, partiją baigiant,
Buvo atvožtas
Dočio parvežtas karstas...

Tada tu metei
Viską laiminčią kortą –
Paklojai METUS.

POKALBIAI SU KARALIUM

Anno Domini
1323–1973

LAIŠKAI

PIRMASIS POKALBIS

Gediminas, Dievo malone lietuvių ir rutėnų karalius, Žemgalijos valdovas ir kunigaikštis, visiems krikščionims, pasklidusiems visame pasaulyje, vyrams ir moterims, o drauge ypač žymiesiems miestams Lubeckui, Sundui, Bremenui, Magdeburgui, Kolnui ir kitiems iki pat Romos siunčia savo nekintamos pagarbos ir palankumo pareiškimą ir sveikinimą. Riteriams, ginklanešiams, pirkliais, gydytojams, kalviams, račiams, kurpiams, kailiadirbiams, malūnininkams, krautuvinkams ir kitiems bet kokiems amatininkams šiuo savo laišku duodame žinių tiek čia esantiems bei nesantiems, tiek būsimoms kartoms, jog mes kiekvienam geros valios žmogui atidarome savo kraštą, valdas ir visą karalystę... Kad šie nuostatai nebūtų pakeisti, mes šį laišką paliudijome ir sutvirtinome mūsų antspaudu... Duota mūsų mieste Vilniuje po gilių svarstymų 1323 Viešpaties metais, švento Povilo apaštalo atsivertimo dienoje.

Iš Gedimino laiško Lūbecko, Sundo, Bremeno, Magdeburgo, Kolno ir kitų miestų piliečiams 1323 m. sausio 25 d.*

Aš atėjau, karaliau, neprašytas,
Net neminėtas tavo laiškuose.
Aš ne vaizbūnas, ne rikis,
Aš – poetas,
Tik metraštyje nutylėtas,
O pasilikęs dainose.

* Kiekvieno pokalbio pradžioje duodamos dokumentinės iškarpos yra paimtos iš leidinio *Gedimino laiškai*, Vilnius, 1966 m., kur tekstai lietuvių kalbon išversti M. Ročkos.

Karaliau, man gana –
Aš vėl turiu numirti,
Užklotas laime ir kančia.
Padėki man tik atsiskirti
Su jų maitintoja virkščia –
Nukirsi ją, pašaukdamas vardu,
Apeiginiu kardu.

Bet man ir tau jau nieks neatsiliepia,
Nei žemė, nei dangus, nei giminė –
Tau per ankšta karališka palėpė,
Man per plati klajūniška erdvė,
Nesudaržyta jokių sutarčių,
Nuo jūros ligi jūros pakraščių.

Kodėl ranka, valdove, nepakyla,
O išeini lyg žerinti dvasia,
Palikdamas neperšaukiamą tylą
Istorijos ir laiko rūkuose...
Aš negaliu, aš negaliu daugiau –
Aš pirma numiriau, paskui gimiau

Ir atėjau per nuteriotą Sūduvą,
Žėruojančią Pilėnų pelenais,
Atnešdamas tau negirdėtą gūdą
Dar svylančiais delnais.
Cia stoviu, nežinodamas dienos
Ir negirdėdamas nei raudos, nei dainos.

Tik taksi laikrodį toli ateityje.
Kai nei manęs ir nei tavęs nebus,
Ir gruzda po slenksčiu papilta žarija –
Karaliau, grįžk! Neperženki ribos!

ANTRASIS POKALBIS

Žemdirbiams, norintiems atvykti į mūsų karalystę ir čia pasilikti, duodame žemę bei suteikiame privilegiją dešimt metų ją dirbti laisvai ir be mokesčių, o pusę to laiko tebūna jie atleisti nuo bet kokios karališkos prievolės; minėtam terminui praėjus, priklausomai nuo žemės derlingumo, jie duos dešimtinę, kaip ir kitose karalystėse bei tautose paprastai jie duodavo, tačiau su tokiu skirtumu, kad mūsųose grūdas bus gausnis, negu paprastai yra kitose karalystėse.

Iš Gedimino laiško Lübecko, Rostocko, Sundo, Greifswaldo, Stettino ir Gotlando piliečiams 1323 m. gegužės 26 d.

Kai bunda už pilies
Laukai, rasom nusėti,
Prieš antspaudą primušdamas, tyli...
Kaip tu gali
Žemės vardu kalbėti? –
Tegu ji lieka nebyli.

Žemynos tu
Nei pirksi, nei parduosi.
Nepasakysi, kur kieno namai.
Tiktai save
Vėl smilčiai atiduosi
Be jokių sąlygų, nebeišperkamai.

Šviesiajame gyvenimo stebukle
Ne kalne persimainysi, o po žeme...
Ar tu gali atleist ir vėl uždėti duoklę?..
Girdi?
Gal ten jau žemdirbių minia? –

Mano gentis ne pakviesta, o išvaryta...
Tu jos ir pėdsako neįžiūri –
O man sunku net ašarą nuryti,
Ji ašaka įstringa gomury,

Kada tėvai toli atgulę klinty –
Jų rankų jau nešildo Gabija,
Ir, klausiamam vaikų, sunku net atsiminti,
Kur mūsų giminės tėvonija.

Vaikaičiai žaidžia šimtmečių šukelėm...
Ar skaudų jų skambėjimą girdi?
Gal tik laike paklydome, karaliau?
Galbūt laike.. Bet ne širdy,
Kurios ir pats nesuvaldai,
Kai tirpsta vaško antspaudai.

TREČIASIS POKALBIS

Mūsų senoliai siuntė jums savo pasiuntinius ir laiškus, atvėrė jums savo kraštą, tačiau niekas iš jūsų neatvyko, net nė šuo iš jūsų pusės su padėka neatsiliepė dėl tų pasiūlymų.

Iš Gedimino laiško Lübecko, Rostocko, Sundo, Greifswaldo, Stettino ir Gotlando piliečiams 1323 m. gegužės 26 d.

Bet mano tėviškė
Užgožta nekviestų,
Todėl nesidrovėdamas kaistu
Ir klausiu:
Kokia teise tie iš Rytų
Susėdo prie senolių skobnių,
Ko skerdžia briedžius ir paukščius,
Ko purvina ir kruvina slenksčius?..

Sakai, šunelis nė iš tolo
Dėkingai nesulojo.
Dabar jau šuo seklyčioj po stalu
Dar urzgia, traiškydamas koją
Medžioklių sakalų.

O, viešpatie,
Tu tik rašai,
Kai duona virsta kartumu
Ir druskos prakirsti maišai
Boluoja kaulų baltumu.

Paimk jos žiupsnį ant liežuvio.
Kaip jis ilgai tylės?
Aš laikiu pirmutinio šūvio
Prazvimbiančios strėlės...

O tu tik pakyli nuo sosto,
Pergamentą padavęs juokdariam.
Ir nežinau, kieno malonė glosto,
Ką Švento ir ką blogo padariau?

Po vainiku, po garbanotu plauku
Tavoji išmintis šiandieną per gera –
Ji tikisi, ji metų metais laukia,
Ko žemėje nebuvo ir nėra.
O gal ir mano rūpestis skubus –
Ko niekada nebus?..

Vis tiek velkuos
Nekruvinos aukos
Apeiginius rūbus.

KETVIRTASIS POKALBIS

Nors kryžiuočiai mūsų įžeidimui sudegino mūsų antspaudą, kad apdumtų žmonėms akis, tačiau pirmiau geležis pasikeis į vašką ir vanduo pavirs plienu, negu mes atšauksime mūsų ištartą žodį. Pikta valia veikiantieji yra skelbiami bet kokios garbės netekusiais žmonėmis.

Iš Gedimino laiško dominikonų ordino vienuoliams 1323 m. gegužės 26 d.

Esu Sūduvoje pakrikštytas,
Bet atėjau pagoniška žeme –
Mane patraukė tavo ryžtas,
Tavo kalbėjimas ramia,
Valdoviška tarme.

Aš nedėviu vienuolių apdaro,
Tik plunksna, kaip ir jie, paišau,
Darau, ko kitas gal nedaro –
Ne kroniką rašau.

Rašykime, karaliau, laiškus,
Ne žmones kviesdami,
Rašykime juos tokius vaikiškus,
Tarytum žodžiais žaisdami.

Pakvieskime į pilį svają,
Mėlynę pro rudens rūkus,
Pakvieskime gėlytę gają
Pro ledą šylančiuos laukuos.

Atidarykim laiko platumas
Nebe istorija grubia,
O tas girias, tas neapmatomas,
Palaistykim amžinybe.
Ir dainą, pasaką, legendą
Sodinkime už skobnių su savais –
Žiūrėk –
Jau karalaitė gulbė skrenda...
Tai plaukim debesų laivais,

Kur mano sodų aukso vaisiai
Nunoksta už liepsnas greičiau...

O tu tyli ir tik šypsaisi
Iš to, ką parašiau.

SUTARTYS

PENKTASIS POKALBIS

Mes drauge su aukščiau išvardintais asmenimis, mūsų išmintingųjų tarybos patarimu ir sutikimu, sudarėme tvirtą taiką su visais krikščionimis, kurie atsiunčia mums savo pasiuntinius ir nori su mumis palaikyti taiką tokiomis sąlygomis....

Iš Gedimino taikos sutarties su Ordinu, su Revelio (Tallino) žemės danų vietininku, vyskupais ir Rygos miestu 1323 m. spalio 2 d.

Palauk, valdove, neskubėki –
Pirmiau taika su savimi ir su savais,
Pirmiau su saule, su žeme kalbėki,
Su debesiu, su plaukiančiais javais,
Su savo širdimi, su mūsų menkumu –
Ir jauski, kaip ramu...

Pažvelk –
Žvaigždynais dengiasi dangaus pašlaitės,
Ir tulpių taurės sklidinios rasų...
Kas ten kalnely? Negi Donelaitis
Pakilęs klausosi pavasario garsų?..
Tai ta akimirka, kur liko amžinai –
Tu jos nepažinai.

Nereikia taikai kažin ko didingo,
Nei purpuro apsiausto,
Nei sidabruoto žalvario sagties,
Taika ateina, atsisėda – ir laiminga,
Padėjus galvą ant peties...

Atsimeni,
Kai pirmą sykį Baltiją
Pasiekėme saulėleidžio metu,
Dar su šviesa,
Kada atrodė, jog ten valtyje
Jau ilsisi būtis visa, –
Ir mes po daugelio dienų
Susėdome ant kranto akmenų.

Yra taika nesurašyta,
Yra taika nepaskelbta,
Yra krūtinėj uždaryta
Ir kaip žuvėdra paleista.

Tik šitokios taikos
Ar kas dabar ieškos?

Atleisk, kad pertraukiau,
Kad sumaišiau.
Visi jau nekantrauja –
Diktuok greičiau.

ŠEŠTASIS POKALBIS

Štai Lietuvos žemės, kurias liečia ši taika: Balninkai, Giedraičiai, Nemenčinė. Toliau Dauguva turi būti laisva kiekvienam pirkliui, ar jis būtų krikščionis, ar pagonis, aukštyn ir žemyn važiuojant, žiūrint pagal tai, kaip teka Dauguva; taip pat laisvi turi būti visi upeliai, kurie įteka į ją aukščiau Eviastos. Toliau, keliai abiejose Dauguvos pusėse, žemiau Eviastos žiočių, turi būti saugūs kiekvienam pirkliui tiek toli, kiek jis gali nusviesti ietį.

Iš Gedimino prekybinės sutarties su Ordinu 1338 m. lapkričio 1 d.

Svetimšalis pakelia ietį,
Prieš sviesdamas, viršum galvos.
Ar jis gali mane pasiekti
Šešių šimtų penkiasdešimt metų nuotolyje
Nuo Dauguvos?

Saugokis!
Gali!..
Ooo!
Ir tą ietį krūtinėj nešu,
Ateidamas čia, karaliau,
Su perplėštu raštu.

Ir tave jie tyko nudėti –
Krikšto drobe, ko išbalai?
Guli laivo dugne jon sudėti
Aukso gryni gabalai.

Spindi prakeiktoji naugė,
Gniaužias į kumšti nagai.
Už tą naugę tau sūnų pasmaugė
Krėvos pilyje vergai.

Ietį krūtinėj nulaužiu –
Tai kruvina apeiga.

Kyla nuo degančio laužo...
Staiga –

Stovi tankai prie Gudagojaus –
Po vikšrais sutrinta sutartis,
O šalia, begėdiškai atsilapojus,
Šoka mirtis.

Bėga kaukai slėpt rūpintojėlio...
Laumės plauna kryžių vakare...
Šviečia saulė, o nėra šešėlio...
Pučia vėjas, neošia giria...

Jeigu šito dar tu nežinojai,
Tai paklydom tarpe niekšų ir gerų.
Viską trenki, valdove, ir jojam
Prie žaliųjų miško ežerų.

SEPTINTASIS POKALBIS

Aš esu įpareigotas pareikšti savo valdovo Gedimino, lietuvių karaliaus, vardu, jog mano valdovas, su visais savo pavaldiniais, su jam paklūstančiais ir su norinčiais prisijungti prie jo prižada tvirtai laikytis taikos, kuri buvo neseniai sudaryta tarp krikščionių ir mūsų, lietuvių, jei tik nebus priverstas neišvengiamo reikalo gintis nuo savo priešų užpuolimų, nes jie visiškai nesistengia laikytis nuostatų kaip tik tos taikos, kurią patvirtino pats viešpats popiežius.

Iš Gedimino pasiuntinio Lesės pareiškimo 1326 m. kovo 2 d.

Livonijos ledėjantys laukai
Sniego pūgoj išbąla.
Ir tavo jau žili plaukai.

Kur jojame, kur jojame, karaliau?

Pasiuntiniai seniai paliko pilį,
Prislėgę antspaudą melu.
Tavo širdis ir tavo lūpos tyli,
Pavirtę metalu.

Ir Dniepro vandens driekiasi stepe,
Derlinga lyguma be galo...
Gyvi tik duona tėviškės rupia,

Kur jojame, kur jojame, karaliau?

Paleidi įkaitus. Jie trikampiu žegnojas
Ir lenkiasi lig žemės prieš tave.
O ausyse tau šlama šventas gojus
Tolybėje ties Nemuno srove...

Mozūrų ežerai, išvydę mus,
Net vasaros vidudienį užšąla.
Pašoka tavo bėris neramus.

Kur jojame, kur jojame, karaliau?

Krūtinėje taranai daužo bokštą,
Nepadegtą ir nesugriautą niekados.
Be kraujo mūsų žemė trokšta –
Kas girdys ją iš sklidinios žaizdos?

Ir skambtelia sidabro brizgilai,
Ir grėžiasi namo žirgai.

AŠTUNTASIS POKALBIS

Pagal magistro, krašto maršalkos ir daugelio kitų kilmingųjų, o taip pat Rygos miesto tarybos sutikimą jie tuo reikalu pabučiavo kryžių; ir pagal Lietuvos karaliaus, jo vaikų ir visų jo bajorų sutikimą jie tuo reikalu taip pat atliko savo šventąsias apeigas.

Iš Gedimino prekybinės sutarties su Ordinu 1338 m. lapkričio 1 d.

Žinau,
Patetikos nemėgsti,
Krauju, lyg Faustas, nepasirašai
Nei pragarui, nei dangui, nei žmonėm.
Aš noriu tik labai mažai –
Sutarkime žodžiu,
Prisiekdami sudegusiu medžiu.

Sutarkime,
Kad amžinai tylėsime,
Cia susirišę paslapties gija,
Kodėl karste, užuot pelėsių,
Žėruoja žarija,
Tavo nerandamam karste
Po Katedros aikšte.

Sutarkime,
Kad apie tai nė žodžio.

Net su mirtim aš būsiu mandagus.
Jau dūmą kadugio užuodžiu –
Ir man baugus
Kiekvienas tuščias lapas sutarties,
Kiekvienas tavo sapnas po mirties.
Griebiu vis tiek akimirką, ne amžinybę,
Skeveldrą saulės Trakų ežere
Ir prerijų žvaigždes,
Kurios kaip ugnys švystelia
Pro debesis Montanos danguje.

Pasaulis didelis,
O tėviškė kaip grūdas
Po vyturio numintu grumsteliu –
Tada užpuola toks nelauktas gūdas,
Kad jau ilgiau pakelti negaliu –
Pasirašykime,
Nors ir krauju.

Ir trūksta
Paslapties gija,
O pelenuos
Įsiliepsnoja žarija.

KRIKŠTAS

DEVINTASIS POKALBIS

Vyskupų, kunigų, dominikonų ir pranciškonų ordino vienuolių tokių prisikviesime, kurių gyvenimas girtinas ir doras. Mes esame pasirengę saugoti Bažnyčios teisę, gerbti dvasininkus ir plėsti Dievo garbinimą. Todėl prašome, kad jūs paskelbtumėte šį laišką žmonėms miestuose, vietovėse bei kaimuose, kur tik kuriam nors iš jūsiškių teks sakyti pamokslą.

Iš Gedimino laiško Lübecko, Rostocko, Sundo Greifswaldo, Stettino ir Gotlando piliečiams 1323 m. gegužės 26 d. ir iš Gedimino laiško dominikonų ordino vienuoliams 1323 m. gegužės 26 d.

Po ažuolais šventais jau vaikšto pranciškonas,
Tavo vardu parašęs vyskupam,
O Mikalojaus bažnytėlėje dominikonas
Už tave meldžiasi
Kaip vaidila dievam.

Girdi, kaip tavo laiškus kala
Prie katedrų ir vienuolyno durų
Imperijos hierarchų valdose...
Jau krikšto drobe uždengė tau stalą –
Atlauži duoną ir nulieji taurę
Laimingo vakaro valandose.

Betgi, valdove, dar tik rytas.
Šventajam gojuje pats paukščių pabudimas...
Klausyk, kaip spraga aukuras,
Vaidilų pažarstytas,
Ir plaukia tolimas varpų gaudimas.

Ko krūptelėjai?
Ko tau neramu,
Kai tuo pačiu prakalbo du balsai,
O tu, pavargęs ilgu laukimu,
Varpų ir aukuro spragėjimo klausai?

Gal jau žinai,
Ko niekad nežinojai?
Gal jau matai,
Ko niekad nematei?
Gal ten tik debesys,
Padangių uogienojai,
Žydi erškėtrožėm skaudžiai?

Gal kankinių,
Gal kraujo sėkla,
Kurią kaip saulę,
Kaip ostiją laikai?..
Kur tu eini? –
Vilnelės lieptas be turėklų,
O rankose laiškai.

DEŠIMTASIS POKALBIS

Žymiajam ir kilniajam vyrui Gediminui, lietuvių ir daugelio rutėnų garsiam karaliui, garbinti Dievą ir bijoti jo linki vyskupas Jonas, Dievo tarnų tarnas... Mes nukreipiame savo dvasios akis į garbingąjį mūsų brolių Bartolomiejų, Elektos vyskupą, ir į mylimą sūnų Bernardą, Anicijo diecezijos švento Teofredo vienuolyno abatą; juos nutarėme pasiųsti specialiais savo pasiuntiniais pas tave ir į tau pavaldų kraštą, kad jie aiškintų tau ir tavo karalystei evangeliją.

Tegul atvyksta Viešpaties popiežiaus legatai, kurių atvykimo laukiu su didžiausiu nekantrumu; o ką aš turiu savo širdyje, tai žino tik Dievas ir aš.

Eberhardas, Dievo malone Varmijos vyskupas, pareiškia, jog tai aiškus melas; juk tie pagonyt lietuviai įsiveržė į Revelį, Danijos karaliaus žemę Livonijos krašte, o taip pat į Dorpato vyskupiją, sudegindami slaptomis penkis šimtus dvi parapines bažnyčias su sakramentais.

Iš popiežiaus Jono XXII laiško Gediminui 1324 m. birželio 1 d., Gedimino žodžiai iš Rygos miesto tarybos laiško Lūbekui 1324 m. ir iš Varmijos vyskupo Eberhardo ir jo kapitulos laiško tikintiesiems 1323 m. spalio 16 d.

Atleiskit, kad
Į jūsų trijų pokalbį laiškais
Įsijungiu balsu –
Man baisu:
Čia mandagumas, čia klasta.
O kur ta
Paprasta
Tiesa?
Kodėl kažkur
Užkasta?

Tu negali burnos atverti,
O iš akių neišskaitau.
Argi tik užsikniaubt ir verkti
Iš dėkingumo tau?

Aš jau žinau,
Ko nereikėjo niekada žinoti,
Jog esame luoši, akli, kuproti,
Šarvais prisidengę šliužai.
Argi dėl to nusigrįžai
Nuo mūsų tokių?
Bet aš gi, viešpatie, tikiu
Ta paprasta,
Kažkur užkasta.

Gal praeity, gal ateity, o gal dabar
Taip netikėtai ir staiga
(Tik tu manęs nebark)
Jau dūžta mano rankoj pabaiga...

Ir pamiršau,
Ko negalėjau niekada pamiršti,
Su kuo kasdien prisikeli ir miršti,

Nueidamas į tokį laiką,
Kur stovi laikrodžiai neužsukti,
O kai vidurnaktį
Jau savo kiemo nepažįsti,
Tada ateina tavo karalystė,
Taip kupina tylos,
Kad net bijau paklausti,
Kas ta
Paprasta,
Po pamatais pakasta?

VIENUOLIKTASIS POKALBIS

Didžiai prakilnam tėvui viešpačiui Jonui, Romos sosto aukščiausiajam kunigui, šiuo laišku pareiškiame, jog mūsų pirmtakas karalius Mindaugas su visa savo karalyste buvo atsivertęs į Kristaus tikėjimą, bet dėl brolių iš teutonų namo magistro daromų žiaurių nuoskaudų ir nesuskaičiuojamų išdavysčių jie visi nuo to tikėjimo atkrito... Taip pat mūsų pirmtakas karalius Vytenis buvo pasiuntęs savo laišką legatui Pranciškui ir arkivyskupui Fridrichui, prašydamas, kad jie atsiųstų jam du brolius iš pranciškonų ordino, drauge paskirdamas jiems vietą ir jau pastatytą bažnyčią. Apie tai sužinoję, Prūsijos iš teutonų namo broliai pasiuntė aplinkiniais keliais savo kariuomenę ir minėtą bažnyčią sudegino.

Iš Gedimino laiško popiežiui Jonui XXII 1322 m.

Po mindauginės katedros užpildais pamatais
Medinė ąžuolo monstrancija supuvo.
Atbridęs kūr grindos akmenimis kietais,
Dar ieškau
Geltonam gintarui
Sidabro smilkytuvo.

Bet jokių lobių –
Tušti delnai,
Vien krikšto drobių
Pelenai.

Ant mindauginės katedros užpiltų pamatų
Auga žolė, auga nauja karta.
Ji nuodyta, nušauta, pakarta,
Bet auga,
Kaip debesis, kaip vėjas liepsnose,
Kaip ąžuolynas kaimo kapuose.
Ir bolševikmečiu muziejų pasislėpę,
Rūpintojėliai

Kančiai sugrįžta į laukus.
Medinių varpinių palėpėj
Varpų skambėjimas kraupus.

Ties mindauginės katedros užpildais pamatais
Sustojai
Paskutiniu žingsniu –
Aš jau po kojom
Raudoną kilimą tiesiu.

Išniekinto] šventovėj tavęs laukia
Vorkutos požemių misionierius,
Vladimiro kalėjime nudobtas vyskupas
Ir Pensylvanijos kalnyne užkastas
Ir pamirštas,
Tavo kalba kalbėjęs
Kunigas.

DVYLIKTASIS POKALBIS

Vėliau dar girdėjome, jog karalius tuo metu, kai mes ten buvome, po pasikalbėjimo su mumis, pasiėmęs su savimi savo giminaitį Erudą, pasitraukė į savo miegamąjį ir visą naktį labai gaudžiai verkė, ir jis taip darė dėl to, kad buvo priverstas atsitraukti nuo savo pradėtojo sumanymo.

Iš popiežiaus legatų pasiuntinių pranešimo 1324 m.

Aš išeinu, karaliau, nevarytas.
Ramybė tau, su tavimi.
Už panerio kalnų boluoja rytas
Ir virsta ugnimi
Saulėtekio...
Neišlekiu,
O sunkiai išeinu,
Vos vos pakeldams
Trupinius dienų,
Kuriuos istorija, Bažnyčia ir tauta,
Kaip atlieką, abiem padovanojo –
Po kojom žemė suplakta,
Ir kraujo
Krikšto vanduo nenumazgojo.

Jis telkšo Mindaugo kritimo vietoj
Ir tavo suklupimo žingsny Veliuonoj,

Ir Sibire,
Ir miško brolių kulkom išgenėtoj
Girių aikštelėj kruvinoj.

Tau, išsiverkus ilgai ilgai naktį,
Dabar galbūt kur kas lengviau.
O man?
Nuo saulės kylančios galiu apakti,
Vidudienį aš viską praniau.

Tiktai daina, mūs pokalbiuos tylėjus,
Atbėgo palydėt su būgneliu.
Ir einame su ja į keturis vėjus,
Kelionėn nesugrįžtamam keliu.

Tegu tenai, žemele nusiplovus,
Širdis galutinai išdegs.
Tu Vilniuj pasilik, valdove,
Čiurlioniškuoju Rex.

Duota mano tremties mieste Čikagoje po gilių
svarstymų 1973 Viešpaties ir 650 Vilniaus, kaip
sostinės, metais, švento Kazimiero jaunikaičio
užmigimo Dievuje dienoj.

IŠ II RAŠTŲ DALIES

ODISĖJAS BUVO NEKANTRUS

Odisėjas buvo nekantrus,
Ir ilgiau Homeras neištvėrė –
Jam atkėlė tėviškėn vartus,
Kur ištroškęs kraujo atsigėrė.

Odisėjui
Dvidešimtis metų be tėvynės
Buvo prakeikimas pakely,
Man, tarytum kaliniui grandinės,
Velkasi jau trisdešimt keli.

Odisėjas gimtąją Itakę
Dar išvydo ryto rūkuose,
Man kelionėje jau temsta akys

Ir nušvinta vien tik sapnuose.

Odisėjau, tu grįžai atkeršyti –
Du dešimtmečiai tau gi baisi skriauda,
Aš nenoriu nieko, man tik peršti
Viso perkirsto gyvenimo žaizda.

SUSITIKIMAS KIRŠUOS

Pagal auklės
Onos Šulinskienės
tikėjimus.

Susitiko Dievas ir Dievulis
Kryžkelėje vidury Kiršų.
Prie jų kojų akmenėlis guli –
Duonos ir vandens padėt nešu.

Valgykit ir gerkite – tai viskas,
Tai mes patys – duona ir vanduo.
Ir atėjo ūbaudamas miškas,
Ir atsiklaupė pažadintas akmuo.

Chicago, 1984 02 19

PASKUTINĖ LIAUDIES DAINA

Jau buvau, kada gimė
Paskutinė liaudies daina.
Ir mačiau, kaip ji mirė,
Nedainuota ir vienut viena.

Rasa, o gal ašaros byra
Ant laukų, nykiai atlapų.
Klausaus raudojimo vyturio
Ties rašytiniu jos kapu.

POKARIO KŪDIKYSTĖ

Nieko nebuvo tik žemė,
Tik duona ir vanduo,
Tik motina, tėvas –
Du jauni padegėliai,
Ir mano vienintelis žaislas –
Akmenėlis akmuo,
Atriedėjęs per eilėraščių kliūtis
Ligi šios paskutinės eilutės.

Kazys Bradūnas, *Sutelktinė*, I ir II dalys, Vilnius: Aidai, 2001:

I dalis: 31–41, 57, 69, 77, 126, 140, 219, 239, 270–278, 315–323, 347–353, 362, 410, 417, 420, 426, 434, 446, 524, 538, 546, 559–585.

II dalis: 89, 248, 526, 558.